NCERT Solutions Class 7 Sanskrit (Deepakam)

Chapter 2 नित्यं पिबामः सुभाषितरसम्

१. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखन्तु ।

(निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक पद में लिखिए।)

(क) नरः कतिभिः वकारैः पूजितः भवति ?
(ख) पुरुषेण कति दोषाः हातव्याः ?
(ग) बुद्धिः केन शुध्यति ?
(घ) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः कः पूर्यते ?
(ङ) आलस्यं केषां महान् रिपुः अस्ति ?

उत्तर: (क) पञ्चभिः
(घ) घटः
(ख) षड्
(ङ) मनुष्याणाम्
(ग) ज्ञानेन

२. निम्नलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखन्तु।

(निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर पूर्ण वाक्य में लिखिए।)

(क) नरः कथं पूजितो भवति ?
(ख) पुरुषेण के दोषाः हातव्याः ?
(ग) कस्य बुद्धिः विस्तारिता भवति ?
(घ) किं कृत्वा मनुष्यः नावसीदति ?
(ङ) व्यासस्य वचनद्वयं किम् ?

उत्तर: (क) वस्त्रेण वपुषा वाचा विद्यया विनयेन च (इति एतैः\) पञ्चभिः वकारैः युक्तः नरः पूजितः भवति ।
(ख) षड् दोषाः पुरुषेण इह हातव्याः भूतिम् इच्छता निद्रा तन्द्रा भयं क्रोधः आलस्यं दीर्घसूत्रता ।

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ग) यः पठति लिखति पश्यति परिपृच्छति पण्डितान् उपाश्रयति च तस्य बुद्धि: दिवाकरकिरणैः नलिनीदलम् इव विस्तारिता भवति ।

(घ) उद्यमं कृत्वा मनुष्यः नावसीदति ।

(ङ) 'परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।' इति व्यासस्य वचनद्वयम्।

३. उदाहरणानुसारं श्लोकांशान् यथोचितं योजयन्तु ।

(उदाहरण के अनुसार श्लोकांशों को ठीक से जोड़िए ।)

(क) विद्यया वपुषा वाचा वस्त्रेण विनयेन च।	निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूत्रता॥
(ख) षड् दोषा: पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता।	वकारैः पञ्चभिर्युक्तो नरो भवति पूजितः॥
(ग) अद्भिर्गात्राणि शुध्यन्ति मनः सत्येन शुध्यति।	वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः॥
(घ) उत्तरं यत् समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम्।	स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च॥
(ङ) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः।	विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति॥

उत्तर: (क) – (ii)

(ख) – (i)

(ग) – (v)

(घ) – (iii)

(ङ) – (iv)

४. निम्नलिखितानां वाक्यानां समानार्थकान् श्लोकांशान् पाठात् चित्वा लिखन्तु ।

(निम्नलिखित वाक्यों के समानार्थक श्लोकांशों को पाठ से चुनकर लिखिए।)

(क) मधुरवाण्या सर्वे प्रसन्नाः भवन्ति। ....

(ख) परिश्रमेण तुल्यः बान्धवः नास्ति । ....

(ग) परोपकारेण मानवस्य पुण्यार्जनं भवति। ....

(घ) हिन्दुमहासागरात् हिमालयपर्यन्तं भारतवर्षम् । ....

उत्तर: (क) प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।

(ख) नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति।

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ग) परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम्।

(घ) उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम्। वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ।

५. अधोलिखितानां शब्दानाम् उदाहरणानुसारं पर्यायपदानि लिखन्तु ।

(नीचे लिखे शब्दों के उदाहरणानुसार पर्यायपद लिखिए।)

यथा- वपुः – शरीरम्

(क) जलम् – ....

(ख) लोचनम् – ....

(ग) धनम् – ....

(घ) बुद्धिः – ....

(ङ) रिपुः – ....

(च) समुद्रः – ....

उत्तर: (क) तोयम्

(ख) नयनम्

(ग) वित्तम्

(घ) ज्ञानम्

(ङ) शत्रुः

(च) रत्नाकरः

अत्र इदम् अवधेयम्

तृतीयाविभक्तेः शब्दरूपाणि उच्चैः पठन्तु स्मरन्तु च ।

(तृतीया विभक्ति के शब्दरूपों को ज़ोर से पढ़िए और याद कीजिए ।)

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

	शब्दः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पुंलिङ्गशब्दाः	छात्र	छात्रेण	छात्राभ्याम्	छात्रैः
	शिक्षक	शिक्षकेण	शिक्षकाभ्याम्	शिक्षकैः
स्त्रीलिङ्गशब्दाः	विद्या	विद्यया	विद्याभ्याम्	विद्याभिः
	छात्रा	छात्रया	छात्राभ्याम्	छात्राभिः
नपुंसकलिङ्गशब्दाः	सत्य	सत्येन	सत्याभ्याम्	सत्यैः
	ज्ञान	ज्ञानेन	ज्ञानाभ्याम्	ज्ञानैः
	किम्	केन	काभ्याम्	कैः

६. अधः प्रदत्तेषु रिक्तस्थानेषु तृतीयाविभक्तेः समुचितरूपाणि लिखन्तु ।

(नीचे दिए गए खाली स्थानों में तृतीया विभक्ति के उचित रूप लिखिए।)

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
सुधाखण्डेन	सुधाखण्डाभ्याम्	सुधाखण्डैः
वृक्षेण	....	....
....	लताभ्याम्	लताभिः
....	देशाभ्याम्	देशैः
पुण्येन	....	....
....	....	विनयैः

उत्तर:

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
वृक्षेण	वृक्षाभ्याम्	वृक्षैः
लतया	लताभ्याम्	लताभिः
देशेन	देशाभ्याम्	देशैः
पुण्येन	पुण्याभ्याम्	पुण्यैः
विनयेन	विनयाभ्याम्	विनयैः

७. कोष्ठके पदानि विलिख्य सुभाषितं पूरयन्तु ।

(कोष्ठक में पदों को लिखकर सुभाषित को पूरा कीजिए।)

उत्तरम्	यत्	....	हिमाद्रेश्चैव	....
....	तद्भारतं	....	भारती यत्र	....
....		सर्वे	तुष्यन्ति	....
तस्मात्	....	वक्तव्यम्	वचने का	....

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

उत्तरः

उत्तरम	यत्	समुद्रस्य	हिमाद्रेश्चैव	दक्षिणम्
वर्षं	तद्भारतं	नाम	भारती यत्र	सन्ततिः
प्रियवाक्यप्रदानेन		सर्वे	तुष्यन्ति	जन्तवः
तस्मात्	तदेव	वक्तव्यम्	वचने का	दरिद्रता

८. उपर्युक्तानि सुभाषितानि पठित्वा रिक्तस्थानानि पूरयन्तु ।

(उपर्युक्त सुभाषितों को पढ़कर खाली स्थानों को भरिए ।)

(क) आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो .... रिपुः ।
(ख) .... वचने का दरिद्रता |
(ग) यः पठति लिखति पृच्छति ....
(घ) स हेतुः सर्वविद्यानां .... धनस्य च।
(ङ) .... बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति ।

उत्तरः (क) आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः।
(ख) तस्मात् तदेव वक्तव्यं वचने का दरिद्रता ।
(ग) यः पठति लिखति पृच्छति पण्डितानुपाश्रयति ।
(घ) स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च।
(ङ) विद्यातपोभ्यां भूतात्मा बुद्धिर्ज्ञानेन शुध्यति।

प्रश्न 1. निम्नलिखित प्रश्नानाम् उत्तरम् एकपदेन लिखत ।
(निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक पद में लिखिए।)

(क) मनः केन शुध्यति ?
(ख) समुद्रस्य उत्तरदिशि कः देशः अस्ति ?
(ग) षड् दोषाः केन हातव्याः ?
(घ) भूतात्मा काभ्यां शुध्यति ?
(ङ) सर्वे जन्तवः कथं तुष्यन्ति ?

उत्तरः (क) सत्येन
(ख) भारतवर्षम्

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ग) पुरुषेण

(घ) विद्या- तपोभ्याम्

(ङ) प्रियवाक्यप्रदानेन

प्रश्न 2. शुद्ध-कथनस्य समक्षम् 'आम्' अशुद्ध-कथनस्य समक्षम् 'न' इति लिखत । (सही कथन के सामने 'आम्' गलत कथन के सामने 'न' लिखिए ।)

(क) गात्रं सत्येन शुध्यति । ....

(ख) हिन्दमहासागरस्य उत्तरभागे भारतवर्षम्। ....

(ग) मधुरभाषणेन जन्तवः खेलन्ति । ....

(घ) आलस्यं मनुष्याणां वास्तविकं मित्रम् अस्ति। ....

(ङ) अस्माभिः सर्वदा परोपकारः करणीयः । ....

उत्तर: (क) न

(ख) आम

(ग) न

(ग) न

(घ) आम्

प्रश्न 3. समुचितमेलनं कृत्वा लिखत । (उचित मिलान कर लिखिए।)

	'क'	'ख'
(क)	सुवचनानि	(*i*) भूतात्मा
(ख)	भारती	(*ii*) आलस्यम्
(ग)	शरीरम्	(*iii*) गात्रम्
(घ)	महान् रिपुः	(*iv*) सुभाषितानि
(ङ)	जीवात्मा	(*v*) भारतस्य सन्ततिः

उत्तर: (क) – (iv)

(ख) – (v)

(ग) – (iii)

(घ) – (ii)

(ङ) – (i)

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

प्रश्न 4. मञ्जूषातः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत ।
(मंजूषा से उचित पद को चुनकर रिक्त स्थान भरिए ।)

मञ्जूषा:
रसं
अयोग्यः
मानवशरीरं
निर्मला
परिश्रमः
परोपकारः

(क) .... पुरुषो नास्ति योजकस्तत्र दुर्लभः ।
(ख) .... अस्माकं वास्तविकं मित्रम् अस्ति।
(ग) अस्माभिः सर्वदा .... करणीयः।
(घ) ज्ञानेन बुद्धिः .... भवति ।
(ङ) प्रतिदिनं स्नानेन .... स्वच्छं भवति।
(च) वयं सुभाषितानां .... पिबामः।

उत्तर: (क) अयोग्यः
(ख) परिश्रमः
(ग) परोपकारः
(ङ) मानवशरीरं
(च) रसं
(घ) निर्मला

प्रश्न 5. प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चिनुत ।
(दिए गए विकल्पों से सही उत्तर चुनिए ।)

(क) सत्येन पवित्रं भवति-
(i) मानवशरीरं
(ii) मन:
(iii) गात्रम्
उत्तर: (ii) मन:

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

(ख) षड्दोषे न परिगण्यते-

(i) क्रोध

(ii) वैभवम

(iii) निद्रा

उत्तर: (ii) वैभवम

(ग) मनुष्याणां शरीरस्य महान् रिपुः अस्ति-

(i) आलस्यम्

(ii) बुद्धिः

(iii) भाषणम्

उत्तर: (i) आलस्यम्

(घ) हिमालयस्य दक्षिणभागे स्थितः भूभागः अस्ति-

(i) श्रीलंका

(ii) भारतवर्षम्

(iii) अमेरिका

उत्तर: (ii) भारतवर्षम्

(ङ) नरः पूजितः भवति-

(i) असत्यभाषणेन

(ii) मनसा

(iii) विद्यया

उत्तर: (iii) विद्यया

प्रश्न 6. अधोलिखितपदानां मूलशब्द, विभक्तिः, वचनं च लिखत।

(निम्नलिखित के मूलशब्द, विभक्ति और वचन लिखिए।)

	पदम्	मूलशब्दः	विभक्तिः	वचनम्
(क)	सत्येन	....	....	....
(ख)	समुद्रस्य	....	....	....
(ग)	विकासाय	....	....	....
(घ)	बुद्धिः	....	....	....
(ङ)	जीवने	....	....	....
(च)	सुभाषितानां	....	....	....

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in

उत्तर:

(क)	सत्येन	सत्य	तृतीया	एकवचनम्
(ख)	समुद्रस्य	समुद्र	षष्ठी	एकवचनम्
(ग)	विकासाय	विकास	चतुर्थी	एकवचनम्
(घ)	बुद्धिः	बुद्धि	प्रथमा	एकवचनम्
(ङ)	जीवने	जीवन	सप्तमी	एकवचनम्
(च)	सुभाषितानां	सुभाषित	षष्ठी	बहुवचनम्

Get More Learning Materials Here : CLICK HERE www.studentbro.in